

ՁԵՌԱԳՐԱԿԱՆ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԻՄԱՍՏՈՒՆԸ ԵՒ ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆ ԵՐԿՈՒ ԴԵԻԵՐԸ.

ՁԵՌԱԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ԷՍՔԻԶՆԵՐ

Հայկական միջավայրում առկայ ախթարական գրականության հետազոտության բնագավառը պահանջում է միջ-գիտակարգային համալիր ուսումնասիրություն մի շարք գիտաճիւղերի համադրմամբ, մասնաւորապէս ձեռագրագիտության, պատմական աստուածաբանության, հայ բանասիրության, առաւելապէս թարգմանական գրականության, կրօնագիտության եւ այլն:

Ափսոսանքով պէտք է նշեմ, որ հայ դիւաբանական, հմայական գրականությունը սակաւ ուսումնասիրուած ոլորտներից է¹:

Խորհրդային շրջանում ախթարական գրականության դրսեւորումները՝ հորոսկոպները, տարատեսակ հոգեւոր ու մարմնական հիւանդությունների բուժման համար նախատեսուած բաղադրատոմսերը, համարուել են սնոտիապաշտություն եւ դրանց հետազոտությունը, գրեթէ, անտեսուել: Հական պատճառներից մէկը կարելի է համարել այն, որ այս ոլորտի ուսումնասիրությունը ենթադրում է վերոնշեալ գիտական ոլորտների, ինչպէս նաեւ գրաբարին ու հայ բարբառների զուգահեռ բազում լեզուների՝ թուրքերէնի, օսմաներէնի, պարսկերէնի, արաբերէնի, լատիներէնի, յունարէնի իմացություն, ինչը, թերեւս, հիմք է տալիս պնդելու, որ սոյն գործը պահանջում է թիմային աշխատանք: Այսպէս յատուկ կերպով ձեռագրագիտական քննության առարկայ չի դարձել ձեռագրերում առկայ դիւաբանական գրականությունը՝ ի տարբերություն եւրոպական միջավայրում ծնուած բազում դիւաբանական գիտական շարքերի՝ եւ միջնադարում, եւ ներկայումս: Բայց, արդարութեանը տուրք տալով, նշենք, որ ստորին դիցաբանության, կամ դելերի, չարքերի եւ այլ՝ ստորին աշխարհի էակների ուսումնասիրությունը յաջողութեամբ կատարուել է ազգագրության եւ բանագիտության մի շարք հայ մասնագէտների կողմից²:

Անդրադառնալով յօդուածում քննության առարկայ հանդիսացող ձեռագրին, որը գտնուում է Մաշտոցեան Մատենադարանի ձեռագրապահոցում 6677 թուահամարի տակ, հանդիսանում է 18-19-րդ դարի հայ ախթարական գրականության մի նմոյշ՝ ստեղծուած այլադաւան հայերի³ միջավայրում, որի մասին վկայում է ձեռագրում առ-

¹ Մօտ երեք տարի Մաշտոցեան Մատենադարանում, ուսումնասիրելով հայալեզու դիւաբանական եւ դիւանալած գրականությունը, նախատեսում եմ շուտով ստեղծել «Հայկական Դիւաբանութեան» անուամբ գիտական հրապարակությունների շարք եւ լոյս ընծայել առաջին հատորը, որի առաջաբանում առաւել մանրամասն կը քննուի նաեւ եօթանասուն երկու դելերի, նրանց անունների պատմական ու աստուածաբանական հիմքերը - **Հայկ Զակոբեան**:

² Ալիշան Ղ., Հայոց հին հաւատքը կամ հեթանոսական կրօնը, Երեւան, 2002; Բդոեան Վ., Երկրագործական մշակոյթը Հայաստանում, Երեւան, 1972; Օդաբաշեան Ա., Հայոց ժողովրդական հաւատալիքները /կազմը եւ ծիսակարգը, 1995; Իսրայելեան Ա., XVIII-XX դդ. Հայկական հմայական պահպանակները, Երեւան, 2012; Յարութիւնեան Ա., Հայ հմայական եւ ժողովրդական աղօթքներ, Երեւան, 2006; Գալստեան Հ., Չար ոգիները հայ ժողովրդական գրոյցներում. տեսակների դասակարգումն ըստ գործառոյթների, ատենախօսութիւն, Երեւան, 2021 եւ այլն:

³ Ամենայն հաւանականութեամբ գործ ունենմ հայ կաթոլիկների կամ հայ ուղղափառների միջավայրում ստեղծուած ձեռագրի հետ:

կայ «Ողջոյն քեզ Մարիամ» աղօթքը⁴ եւ ձեռագրում առկայ յիշատակարաններից մէկը⁵: Հիմնուելով ուսումնասիրուող ձեռագրի բովանդակութեան վրայ՝ կարող ենք պնդել, որ այն իր մէջ կրում է մերձատրարելեան, եւրոպական ալքիմիական գրականութեան թարգմանութեան մի մեծ հատուած՝ որոշակի ինքնուրոյնութեան տարրերով⁶:

Այսպէս ձեռագրում առկայ որոշ հմայագրեր գրչագրական ձեւերով նոյնական կամ խիստ նման են արաբագիր, եւրոպական ձեռագրերում առկայ կեղծ եգիպտական, հմայական այլ գրերին⁷, իսկ 6677 ձեռագրի բովանդակութիւնը համահունչ, նոյնական, որոշ մասերում՝ գրեթէ բառացի թարգմանուած է Պիկատրիկսից⁸: Այսպէս 6677 ձեռագրի «Աղթարք, զողիակ»⁹ հատուածը կրկնում է Պիկատրիկսի շորորոգ գրքի երկրորդ գլխի բովանդակութիւնը¹⁰: Ձեռագիր ախթարքի բովանդակութիւնը, եզրոյթները հիմնականում քրիստոնէական են, ինչն ի հարկէ չի հերքում ախթարական գրականութեան առհասարակ բնորոշ լինելը, կարծես թէ, ողջ Մերձատր Արեւելքին: Ուստի զուտ ժանրային առումով էլ իսլամադաւան միջավայրում չէին կարող չլինել դեւերի կամ ջինների հետ հարց ու պատասխանի կամ զրոյցի ձեւ ունեցող գրական ստեղծագործութիւններ¹¹:

Այժմ ներկայացնենք Մաշտոցեան Մատենադարանի 6677 ձեռագրի մեզ հետաքրքրող հատուածը ստորեւ¹².

28բ Ա (1) ումն դէն եկաւ առ Սողոմօն բարձրութիւն Կ. կաղ, Ա. գլուխն, վերէն Ա. աչօք, ոտին տակն Ա. աչքն, գլխին վրա կերպն (29ա) կերպն, շրի երկու ոտքն, փլի երկու ձեռն, մարդոյ անունն Թութեան: Ասաց Սողոմօն մլուդ քոյ արարմունքդ ինչ է: Ասաց դէն իմ օթեանն գետին տակնայ իմ վատութիւն այս է, որ երեսս նշանց մարդոյ տամ վախէն և երազի մեթկն կամ վախեն շատ: Բեխութիւն ասէն շօրն կտրադեն ձեռն, կծատեն յամենայն ժամ, զիս նազարումն պահեմ, որ դերութիւն շատանայ: Ասաց Սողոմօն՝ անիծած ետուր դեղն ինչէ: Ասաց դէն այս անունքս թղթի վրա երէն և թլիսմս քաշէն մոմով, բանէն ձգեն ջուրն, իմացնէն Ա. փոքրէլ ձվի դեղնոցով ուտէ: Այս է անուանեայ՝ Բուսունեայ, Սեսունեայ, Մելքուսանեայ, Ահեան, Աղօնի, թլսիմն այս է, որ ներքոյին (ծածկագիր):

Բ. (2) ումն դէն եկաւ առ Սողոմօն, անունն Դամաշ, գլուխն խոզի, ձեռներըն մար-

⁴ ՄՄ 6677, էջ 97ա:

⁵ ՄՄ 6677, էջ 97ա:

⁶ Ձեռագիր 6677-ի գիտական, ձեռագրագիտական նկարագրութիւնը տե՛ս յօդուածի վերջում:

⁷ Зотов С., История Алхимии. Путешествие философского камня из бронзового века в атомной, Москва, 2020, 57-85: Արաբական ալիմիայի մասին առավել մանրամասն տե՛ս Мария-Луиза фон Франц, Арабская Алхимия, Москва, 2021:

⁸ Պիկատրիկս (Picatrix) - լատիներէնից թարգմանաբար՝ «նպատակ»: Այսպէս են թարգմանել 10-րդ դարում Անդալուսիայում Իսպանիայի՝ արաբական տիրապետութեան տակ գտնուող հատուածում, արաբերէնով գրուած «Ղալթա ալ-Հաքիմ» (غياث الحكم) անուանուած աշխատութիւնը, որը կարելի է թարգմանել «Իմաստունի կատարելութիւն» արտայայտութեամբ:

⁹ ՄՄ 6677, էջ 49բ-75բ:

¹⁰ Picatrix: Das Ziel des Weisen von pseudo-Magriti, über. Hellmut Ritter und Martin Plessner, Warburg Institute, 1962, S. 309-322.

¹¹ Նման մի օրինակ տե՛ս М. Г. Шехмагомедов, Ш. М. Хапизов, «ХАЗИХИ РИСАЛА АЛ-ДЖИНН» — Дагестанское сочинение жанра манакиб: предисловие, перевод и комментарии вестник СПбГУ. востоковедение и африканистика. 2017. т. 9. вып. 3, с. 266-280. Հիւսիսկովկասեան ստորին դիցաբանութեան մասին առաւել մանրամասն տե՛ս Сефербеков Р. И., Персонажи низшей мифологии народов Дагестана, Махачкала, 2019:

¹² Իւրաքանչիւր բնագրային հատուածի սկզբում նշում է 6677 ձեռագրի այդ բնագրային հատուածի համապատասխան էջը: Բնագրում առկայ ուղղագրական սխալները ընդգծուած են մեր կողմից:

դի, ոչ(տ)երն կոմի: Ասէ Սողոմոն՝ քոյ ամալն ինչ է: Ասէ (29բ) դեն՝ տներումն լինեմ՝ կրակի քշտին և շատ կանանց մօտ, որ յղի լինի, յերէք օր երեխէն լինի, իմ բերանես նը փչե , որ էլ յղանայ ոչ: Ասաց Սողոմոն՝ ով անիծածս ետուր դեղն ինչ է: Ասաց դեն այս անունն գրէն մօման վրա, դենն ջուշն տան, խմէ, մին փոքր էլ գայլի լեղին ամերանի հետ ուտէ, անօթից յղանայ. ավ եայ բարիեայ բարիք ուփրուն վայղղան^ա (ծածկագիր):

Գ. (3) ումն դեն եկաւ առ Սողոմոն՝ նման ուխտի, գլուխն իշի, ոչերն հաւքի: Ասաց Սողոմոն՝ քո ամալն ինչ է: Ասաց դեն՝ իմ օթեանն գետին լինի, որ երէսին քոյնն գնայ և դեղնի և մաշէ և բիւշ դառնայ: Ասէ Սողոմոն՝ ճարն ինչ է: Ասէ դեն՝ էս գիրն գրէն և էս թլիսմս գլուխն կախէն կամ կուսն կապեն և մայր երեք օր փարրէզ կայ և մօտն խողբուիծխէն, լաւանայ, ավ Ափնուս, Մնուս(30ա)նս, Մելքիեայ, Ջայիպ, Ղապմիր, քանուն, քարծմու՝ այս թլիսմս է (ծածկագիր):

Դ. (4) դեն եկավ առ Սողոմոն՝ անունն Շաշանուս՝ կերպն կնկան, բերանումն օձ, ձեռներն ուխտի, ոչերն կոմի, մարմինն այլայկերպ, շատ աչերով: Ասաց Սողոմոն՝ անիծած, քոյ ամալն ինչ է: Ասաց դեն՝ իմ օթեանն ամենայն գեղ է, որ մարդոյ վախածնեմ, որ սատանայի լինի՝ քթէն կամ բերանէն արին գայ, թէ ուշքայ և էնդուր հետ վատաթն առնիմ ամենայն անձն՝ թուլանայ, յիմանայ ոչ թէ ինչ գեղ է աղորն: Ասաց Սողոմոն՝ անիծած էդուր դեղն ինչ է: Ասաց դեն՝ քասնոյ քօք ոչխարի կաշին և թօխմկան ողջեն դեղ ծեծէն և ձգին ջրի մեջն և ջուրն գլխին վրան ածեն և փոքրէլ քթին կաթցնեն: Այս է անունքս թլիսմու գրէն՝ ավ Յուրիալայ, համալ, բնայթարց Բէհեայ, Ապհայ, Ալիեայ, Յիեայ, Յաւալայ (30բ) Հաւալայ քայիսին վիքայ դուլ լաղինյ քափարով լեղունաքայ զբրովսեայ ղուունին ինուլայ մանջուն վահմայ գուալիեայ զբրուն լիայալի փնանծոյ յումաթովն ալի ալիմին ոջմայեն նաթէ, ապին, նաթախին բիւամայ, թքայեյ, արհայմօրսաէմին և այլ գայս դատաւոր մարդոյն այլ գրե:

Ե. (5) ումն դեն եկաւ առ Սողոմոն անոն էր՝ Ափրիտուն՝ հաւի ձուի վրա նստած, գլուխն ոչխարի, ոտն ղուշի, ձեռումն օձ: Ասէ Սողոմոն՝ քո ամալն ինչ է: Ասէ դեն, ամեն տեղ մանկու կամ որ օվ Աստծոյ անունն տայ մաղարաթ կուգամ, հասուցանեմ, որ նաչաղնայ թամամ մարմնումն ցաւ եհամ կայ: Ասէ Սողոմոն՝ էտուր դեղն ինչ է: Ասէ դեն՝ նապաստակի լեղին, սեւ հաւի լեղին քիթն կաթացեն և այս անուն գրէն՝ կուսն կապեն, մարար բուամ, թաթիայ, հուտերայ, քուլ, հայէս, ունայ, առղումն:

(31ա) Զ. (6) ումն դեն եկաւ առ Սողոմոն՝ անունն Մղուրիտ: Բ գլխացի, կատուի նման՝ Ա. գլուխ սև, Ա. սպիտակ, ոտն մարդոյ և անձեռն: Ասէ Սողոմոն՝ քո ամալն ինչ է: Ասէ դեն՝ իմ դեղն մարդոյ տներում լինիմ, յերբ որ մարդն բեյվախտ դուրս գայ՝ յերեսեռն շաք տամ՝ սովդայ լինի: Ասաց Սողոմոն՝ դեղն ինչ է: Ասէ դեն՝ քասնու ջուրն, կովու յեղու, յետ քիթն կաթցնեն և այս անունքս գրէն՝ կուսն կապեն լաւանայ, ավ. Յարսայ, Քաշի, Ագելայ, քամայ, Յարքանափ, Յուղայ, Քավայ, Մահուհայ, Մարմարան:

է. (7) ումն դեն եկաւ առ Սողոմոն, անունն է Մաղուր՝ մարդայկերպ, Բ. օձ ձեռն տված: Ասէ Սողոմոն քո ամալն ինչ է: Ասէ՝ դեն թորվան քշտին, շորէքշաթի մանկամ, որ մարդ վախացնեմ, որ ամենայն մարմին ցաւի: Ասէ Սողոմոն, էտուր դեղն, ինչ է: Ասէ դեն՝ մարդոյ (31բ) յղունկն, օձի շապիկն, կրակն ձգեն, վրեն պահեն որ մուխն իւր ունու և այս անունքս գրեն մօմով՝ բանեն, ջգեն ջուրն, փոքր խմէ և ձեռքն ոտն լուանայ և այս թլիսմս իւրն պահէ եւ ավէամքն շատ ղուլայս գփայ ջրուտ կու երեամ:

Ը. (8) ումն դեն եկաւ առ Սողոմոն՝ իծոյ նման, քլուխն խոզի, ոչերն ղուշի: Ասէ Սողոմոն՝ քո ամալն ինչ է: Ասէ դեն մարթոյ, նափաս կփչեմ, որ բիւղ դառնայ, սովդայ ելանէ: Ասէ Սողոմոն ճարն ինչէ: Ասէ, դեն քափթասի լեղին և կաքաւի, լեղին օձի,

շաբիկն, տակումն էրէն էս, անունս հասի, ոսկաք վրան գրէն, գոս Թիրումն, Թաղէն, Մաճիրմահ, Վահվաաց համար: Գլեւէ վոյսահեաց լի մայր փըահքուելայ, հաւէս թիւիսմս (ծածկագիր):

Թ. (9) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ Աճուճբաճ նման գլուխն շան, ոնէրն կովի: Այս է Սողոմօն՝ քո ամալն ինչ է: Ասէ դեն մարդոյ քովնայ, որ մարդոյ վախեացնեմ և մեջքն ցախւացնեմ, անդամն քամի ձգեմ (32ա):

Ասէ Սողոմօն՝ ճարն ինչէ: Այս է դեն ըսպանտն կարմիր կովի կաթնով, եփէ մեկ փոքր քթին կաթացնեն և այս անունս կամ թիւսիմս գրէն գլուխն կապէ լաւանաց ավ՝ Եաէան, Շարաէանեան, Թամասուսայ, Եայումն, Սեյթամի, Իսայբանենէին, Սալայի, Աթաղունի, Ինուհումին, Ալիմանին, Հոբոմիլայ և ամայն Ըսահիմ իլայ Բաուեցայ վաթուն մուսուլ մին (ծածկագիր):

Ժ. (10) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կնոջ նման շատ սիրուն Ա. օձ ձեռին: Ասէ Սողոմօն՝ քոյ ամալն ինչէ: Ասէ դեն տեղերաց տակն մանկամ ցրէ, որոցի երէսս երէքանց, նշանց տամ, որ յուղաթափին երէսաց ըսանկն գնայ: Ասէ Սողոմօն՝ դորայ դեղն ինչ է: Ասէ դեն՝ Ա հաւ մօրթեն, նրա արիւնովն՝ էս անուն թիւսմն գրէն մորթուց հաւի քրջիկն, կաղումն դնեն, երախին վրան, կապեան լաւանայ ավ՝ Յուլայ յալաղի, լայի, լայիլայ, հուսայ, սումայ, հեվի, ալիմու, վալալի, լայի, եաղիրու, մահայիսմ, յուշիկհուն, փիլարղի, փիսամիոյ, վուվաս (32բ), վառամի, զողալիմ (ծածկագիր):

ԺԱ. (11) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կնոջ նման, Բ. գլծացի: Ասէ Սողոմօն քո չարիքն, ինչէ: Ասէ իմ տեղերն ծառի տակն և խոր ջրերի մօտայ, որ մարդի փորացաւի և սրտայցաւութիւն տամ, որ աջիգ լինի: Ասէ Սողոմօն ճարն ինչէ: Ասէ դեն՝ կարմիր կովի մազն, խաղօղի մատնեն և օձի շապիկն տակումն էրէն և այս թիւսմն գրէն՝ կուսն կապեն, լաւանայ ավ. վայ, վալայ, որ աթուլայ, հուլաղիմ այեայն, չարիեայն, լայլայիլայ, այլիլալ, հում, ձում, սայայ, աղէն, վլիսայ (ծածկագիր):

ԺԲ. (12) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ ձիայկերպ, վասն կնոջ թալայի գլուխն շան պես, ոնէրն ձիոյ ձեռն, մարթոյ շոր մի ձեռն: Ասէ Սողոմօն՝ քո չարիքն ինչէ: Ասէ դեն ամենայն տեղ կու լինեմ, որ կանանց բախտն կու կապեմ, որ մարդ չի տանել և նորա բանն չի յաջողիլ: Ասէ Սողոմօն ճարն ինչէ: Ասէ դեն, թէ էս թիւսմս մուշկով զափարանով գրեն մօմօվ բանին ձգեն, ջրին (33ա) ջրին մեջն մին փոքր խմէն և այլ ձեռն ոտքն լուանան, որ բախտն բացվի ամէն սիրէն (ծածկագիր):

ԺԳ. (13) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ անունն Բայիմայ գլուխն իձի, ոտներն կովի կերպն կայլի: Ասաց Սողոմօն քո ամալն ինչէ: Ասէ դեն ամենայն տեղ մանկունմ մարդոյ գլուխն, գուլկը բանեմ, որ խելքն սովդայի լինի: Ասէ Սողոմօն ճարն ինչէ: Ասէ դեն ըսէ վանտն՝ կարմիր, ինձիւ լեղին իրար խառնեն, տակումն ձիւն և էս անունն թիւսմն գրէն, հետն պահէն լաւանայ ավ: Ավ խորանուրմն Սողոմօն հու միս փլայ, ըսահման հռամ հահան շարահան, աշունի, ասպասուս (ծածկագիր):

ԺԴ. (14) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ անունն Վայքշն, գլուխն ուղտի, կերպն կընոջ՝ Ա. օձ վիզում, ընւ՞ (ծածկագիր): Ասէ Սողոմօն քո ամալն ինչ է: Ասէ դեն իմ տեղն ճանապարհների վրայ է և պուճաղումն որ մարդին շիլացնեմ, որ խելքն գնայ շօրերն ճղի և լայ: Ասէ Սողոմօն՝ ճարն ինչ է: Ասէ դեն այս (33բ) անունքն և թիւսմն քրէն՝ կուսն, կաղեն, լասայն, ավ բիոփլայ, սահման, ահման, սահիմ, յիեայ, յուայ, սահապայ և յեայ, դիումեայ, ալիմ, վանու, նաղգերումայ, ալիմ, վանու, նաղգեղումայ, եալսան, մահումայ, շփայուն, վայ սամաթուն, լելումին, իլահյ, իսարայ (ծածկագիր):

ԺԵ. (15) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ մտած անունն Սասայ՝ կնոջ նման, ձեռն ոտներն կովի: Ասէ Սողոմօն՝ քո ամալն ինչ է: Ասէ դեն՝ քարքարոտ տեղ կու լինեմ,

լեզուն կապեմ, նաչաղայցուցանեմ: Ասէ Սողոմոն՝ ճարն ինչէ (ծածկագիր): Ասէ դէւն՝ ալայպաստրակի լեղին, կարմիր չաեխով այս անունս գրէ տակումն, եթէ լաւանայ ավ. դուլունհի եայեալայ, հայինայ, հունիայ, յուրաս, թահմայ, նատարուն, մնեալ ջինի, քըրշալայ, ինայ, սամանոյ, զեու, այնուն աջապանեայ, տիէլարզեուշտք, վասա փատիասփանն (ծածկագիր):

ԺԶ. (16) ումն դէն եկաւ առ Սողոմոն՝ մտած ուխտի նման, ձեռներումն գուաղ: Ասէ Սողոմոն՝ (34ա) քո ամալն ինչէ: Ասէ դէն՝ տեղն բաղչայներումնա, որ մարդի կուղարկեմ և քամակն շատ ցաւացնեմ և մորթին և ոնէրն և ձեռներն ցաւացնեմ: Ասէ Սողոմոն՝ ճարն ինչէ: Ասէ դէն՝ գայլի լեղին և անանուխն քիթն կաթացն. էս անունն էս թլիսմն գուան կապալեն լաւանայ. Ավ. Ահայ Համայ ահայ համայ, քայեր մայիվայթվան թաւոս բրայ մուլսն վաթամ վասարու թլիսմն (ծածկագիր):

ԺԷ. (17) ումն դէն եկաւ առ Սողոմոն՝ անունն է Սակում՝ կերպն ուխտի, կուխն կովի, ոտերն ձիոյ, ձեռներ փլի¹³:

(34բ) ԺԸ. (18) ումն դէն եկաւ առ Սողոմոն՝ անունն է Տետում՝ կեր(պ)ն մարդոյ, գլուխն շան¹⁴:

ԺԹ. (19) ումն դէն եկաւ առ Սողոմոն՝ անունն Խարէ՝ ձին հեծած երկու ձեռնումն¹⁵:

(35ա) Ի. (20) ումն դէն եկաւ առ Սողոմոն՝ անունն Մազնայ, կերպն մարդոյ, Բ. թևով, շատիր բռնած, յինքն սև¹⁶:

ԻԱ. (21) ումն դէն եկաւ առ Սողոմոն՝ անունն Նմի, կերպն մարդոյ, ձեռնէ(35բ) նեան շան, ոնէրն կովի¹⁷:

ԻԲ. (22) ումն դէն եկաւ առ Սողոմոն՝ կերպն մարդոյ, Բ. գլխացի, Ա քլուխն մարդի, Ա. գովի, տախտակ քամակին¹⁸:

(36ա) ԻԳ. (23) ումն դէն եկաւ առ Սողոմոն՝ կերպն շրի, անունն Մարոս¹⁹:

ԻԴ. (24) ումն դէն եկաւ առ Սողոմոն՝ անունն Արաւ: Կերպն մարդոյ, գլուխըն շըրմի²⁰: Հոգեկան հիվանդ է դարձնում կանանց:

(36բ) ԻԵ. (25) ումն դէն եկաւ առ Սողոմոն՝ ձիոյ նման է, աչքն կարմիր²¹:

ԻԶ. (26) ումն դէն եկաւ առ Սողոմոն՝ Բ գլխացի՝ Ա. շան, Ա. մարդի ի կերպն այլ մարդոյ²²:

(37ա) ԻԷ. (27) ումն դէն եկաւ առ Սողոմոն՝ կերպն հաւքի²³:

ԻԸ. (28) ումն դէն եկաւ առ Սողոմոն՝ անունն Հաշայ՝ Բ գլխացի, կերպն շան, երէք ոնացի²⁴:

¹³ Ըստ բնագրի՝ դիւանարում է:

¹⁴ Ըստ բնագրի՝ խելագարութեան է հասցնում:

¹⁵ Ըստ բնագրի՝ յուսահատութեան դէմ է:

¹⁶ Ըստ բնագրի՝ լեզու է կապում:

¹⁷ Ըստ բնագրի՝ մարդուն խելահաս է անում, դարձնում տկարամիտ:

¹⁸ Ըստ բնագրի՝ երեխաների եւ հասուն մարդկանց վիզը քրտնացնում, այրում կամ քրտնախաշ է առաջացնում:

¹⁹ Ըստ բնագրի՝ ապտակում է մարդկանց եւ ընտանեկան կոիւնէր հրահրում:

²⁰ Ըստ բնագրի՝ հոգեկան հիւանդ է դարձնում կանանց:

²¹ Ըստ բնագրի՝ շլացնում է երեխաներին ու տղամարդկանց: Բնակում է սարերում:

²² Ըստ բնագրի՝ վնասում է գաւակներին:

²³ Ըստ բնագրի՝ հպարտութեան մեղք բերողն է ու առաջացնում է ուշագնացութիւն:

²⁴ Ըստ բնագրի՝ տենդի պատասխանատուն է:

(37բ) ԻԹ. (29) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կերպն մարդոյ, գլուխն կովի, ոտն ղուշի²⁵:

(38ա) Լ. (30) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կերպն մարդոյ, գլուխն ուխտի²⁶:

ԼԱ. (31) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կերպն մարդու, կլուխն կատուի, ոներն խոզի²⁷:

(38բ) ԼԲ. (32) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ իծի նման, Բ գլխացի շան նման, ոներն կատուի²⁸:

ԼԳ. (33) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կերպն կնկանէր, ձեռներումն և բերանումն օձ²⁹:

(39ա) ԼԴ. (34) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ անունն Դշար, կերպն մարդոյ, գլուխն ոշան, ձեռներն ու ոներն իշի³⁰:

ԼԵ. (35) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ Քարազի նման անունն է, դէի ոներն կատուի³¹:

(39բ) ԼԶ. (36) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ անունն է Կապուր, կովի վրա նստած, կերպն մարդոյ գլուխն³²:

ԼԷ. (37) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ ձիոյ նման, գլուխն խոզի³³:

(40ա) ԼԸ. (38) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կերպն կովի, յերէսն մարթի, ձերներն կովի, ոներն փի³⁴:

ԼԹ. (39) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կերպն ձիոյ, թուեշու կերպ, Բ ձեռն կովի³⁵:

(40բ) Խ. (40) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ անունն է Մալուշ, կերպն մարդի, գլուխն կաղանի³⁶:

ԽԱ. (41) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ Դալղաղ, կերպն կնոջ³⁷:

(41ա) ԽԳ. (43) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կերպն կնոջ, անունն Այճմամն, ձեռն կայ նիզակ, Բ օձ, վիզումն ելախ և Ա. օձ ձեռներումն³⁸:

(41բ) ԽԴ. (44) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ եղի նման, քլուխն շան, ոներն իշի³⁹:

ԽԵ. (45) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կերպն մարդոյ, գլուխն ձիոյ, կռներումն օձ, ոներն կովի⁴⁰:

²⁵ Ըստ բնագրի՝ վախ է առաջացնում:

²⁶ Ըստ բնագրի՝ բերանի հիւանդութիւն բերող է:

²⁷ Ըստ բնագրի՝ առաջացնում է վախ եւ յիշողութեան անկում:

²⁸ Ըստ բնագրի՝ ցաւեր ու թուլութիւն բերող է:

²⁹ Ըստ բնագրի՝ լեզուն ծանրացնում է:

³⁰ Ըստ բնագրի՝ շլութիւն ու հազ է բերում:

³¹ Ըստ բնագրի՝ փշում է երեխաների ու կանաց դէմքին, որ մազոտեն ու մորու՛ անի դէմքերին:

³² Ըստ բնագրի՝ երեխաներին ու լիութիւնը, յաջողութիւնը տանից տանող է:

³³ Ըստ բնագրի՝ բերաններից արիւն է բերում:

³⁴ Ըստ բնագրի՝ երեխաներին է վախեցնում:

³⁵ Ըստ բնագրի՝ ոտների հիւանդութիւն բերող է:

³⁶ Ըստ բնագրի՝ վախեցնում ու սմբացնում է:

³⁷ Ըստ բնագրի՝ գայթակղեցնում է:

³⁸ Ըստ բնագրի՝ փշում է յղի կանանց վրայ՝ ծննդաբերելու ընթացքում, որ շատ ցաւ ունենան եւ նորածինն մեռնի:

³⁹ Ըստ բնագրի՝ ջրահեղձ է անում:

⁴⁰ Ըստ բնագրի՝ սով է առաջացնում:

(42ա) ԽԶ. (46) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ մարդի նման, անունն Մահուվար, կերպն մեկ հարլզայ, բերանումն և մին նիզայ ձեռնումն⁴¹:

(42բ) ԽԷ. (47) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ աջայիկ կերպով, Բ. ոտն տափն յուսն, անունն Գարջալ⁴²:

ԽԸ. (48) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ հաւքի նման, Բ գլխանի՝ Ա իծի, Ա հաւքի⁴³:

(43ա) ԽԹ. (49) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կնկան նման⁴⁴:

Ծ. (50) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ մարդի կերպ, կլուխն շատ մեծ⁴⁵:

(43բ) ԾԱ. (51) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կերպն ուխտի, անունն Լմաշ⁴⁶:

ԾԲ. (52) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ շան նման, անուն Դծուխ⁴⁷:

(44ա) ԾԳ. (53) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ ուխտի նման, անուն Շիքար⁴⁸:

(44բ) ԾԴ. (54) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կատուի նման⁴⁹:

ԾԵ. (55) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ մեծ սև Թխպի, մեջումն խառն⁵⁰:

ԾԶ. (56) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կերպն կնոջ, Բ. թևով⁵¹:

(45ա) ԾԷ. (57) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ Քաքամուշ, Բ. գլխանի՝ ձիոյ վրա նըստած⁵²:

ԾԸ. (58) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կերպն կնկան, կոներումն օց, ոտներումն մեխով⁵³:

(45բ) ԾԹ. (59) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ անունն Զաւզի, աջայիք կերպով վիշապի նման⁵⁴:

Կ. (60) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ անունն Մափլուս, գլուխն մարդի, լաշն օծի⁵⁵:

ԿԱ. (61) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կերպն մարդոյ նման, ձեռն շարի, ոներն ձիոյ⁵⁶:

(46ա) ԿԲ. (62) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ էկերպն կովի, ձեռքն ու ոտքն ձիոյ⁵⁷:

⁴¹ Ըստ բնագրի՝ բոլոր տարիքային խմբերի մօտ ցատեւ առաջացնող:

⁴² Ըստ բնագրի՝ դիւահարում է:

⁴³ Ըստ բնագրի՝ շլացնում եւ խենթացնում է:

⁴⁴ Ըստ բնագրի՝ շլացնում է:

⁴⁵ Ըստ բնագրի՝ հիւծում է:

⁴⁶ Ըստ բնագրի՝ մէջի ցաւ է առաջացնում:

⁴⁷ Ըստ բնագրի՝ սրտխառնոց է առաջացնում:

⁴⁸ Ըստ բնագրի՝ նուազեցնում բերատուութիւնը:

⁴⁹ Ըստ բնագրի՝ պոզը մտցնում է մարդու աչիք, որ բոր գայ:

⁵⁰ Ըստ բնագրի՝ վախեցնում, յիշողութիւնն է թուլացնում:

⁵¹ Ըստ բնագրի՝ մարդու խելքն է տանում:

⁵² Ըստ բնագրի՝ նիհարեցնում է:

⁵³ Ըստ բնագրի՝ սրտացաւ ու ականջացաւ է տալիս:

⁵⁴ Ըստ բնագրի՝ մարդուն վախեցնում ու սմբացնում է:

⁵⁵ Ըստ բնագրի՝ վատաբանում ու վատացնում է մարդուն:

⁵⁶ Ըստ բնագրի՝ վախեցնում է, վիզն ու գլուխը ցավացնում:

⁵⁷ Ըստ բնագրի՝ կանանց գլուխը լուսանալուց ջուրը փչացնում է:

(46բ) ԿԳ. (63) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ իծի նման, անունն Թալփայուն⁵⁸:

ԿԴ. (64) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ անունն Թապալայ, Դ աշկով, Դ ձեռնով, Դ նիղակ և նիղայ, Դ ձեռներում բռնած⁵⁹:

(47ա) ԿԵ. (65) ումն դեն եկաւ առ՝ ղուշի նման⁶⁰:

ԿԶ. (66) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կովի նման⁶¹:

ԿԷ. (67) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կերպն եզան անուն Մողը⁶²:

(47բ) ԿԸ. (68) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կերպն կնկա, Բ գլխացի, Բ օձ, Բ ձեռնումն, մեկ արիտայ քշտին⁶³:

ԿԹ. (69) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կերպն մարդի՝ գլխովայր:

Հ. (70) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կերպն մարդի, ոտն և գլուխն գլխովայր և ոտներն ի դուսն վրա⁶⁴:

(48ա) ՀԱ. (71) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կերպն մարդի, ոտներն կովի⁶⁵:

ՀԲ. (72) ումն դեն եկաւ առ Սողոմօն՝ կերպն մարդի, գլխին երկու բօզ և երկու մեծ ալանջ, ձերքն կովի⁶⁶:

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԽԹԱՐՔ

6677

ԺԹ [19-րդ դար, 1838 թ.-ից առաջ]: Թերթ՝ 98: Թուղթ: 21X15,5: Միասին: Նոտրգիր (նմոյշ՝ 49բ) միաւորների սկզբնատողերը, պարբերութիւնների սկզբնատառերը՝ հիմնականում կարմիր թանաքով: Տող՝ 17-24: Կազմ՝ ստվարաթուղթ⁶⁷:

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐ՝ 26բ՝ գլխովայր շրջուած սերովբէ և քերովբէ, լուսանցային զարդափորձ: 27ա՝ առիւծ, ձի, գրիֆոն՝ գծանկարային: 27բ՝ Սողոմօն ժողովեաց դիւաց: Լուսանցազարդ՝ 49բ, 50ա, 52բ, 61ա՝ բուսական, 58ա՝ կին՝ հմայական նշաններով, 63ա՝ բուսական՝ պսակուած մարդու գլխով, 49բ՝ թռչնագիր:

ՎԻՃԱԿ՝ բաւարար, գրադաշտին զանազան բծեր, գունափոխուած, խոնաւութեան, բորբոսի ու սնկի հետքեր, խոնաւութեան հետեւանքով էջերը տեղ-տեղ խոնացած, մանրանկարները տեղ-տեղ մաշուած: Ձեռագիրը՝ որոշ էջերում ցեցակեր, թերթերին զանազան հետքեր, տեղ-տեղ սեւացած, որոշ հատուածներում պատռուած: Կազմը՝ մասնակի մաշուած, կան քերծուածքներ:

⁵⁸ Ըստ բնագրի՝ լիութիւնը տանում է ու ներմտանեկան վէճեր առաջացնում:

⁵⁹ Ըստ բնագրի՝ խոց է առաջացնում:

⁶⁰ Ըստ բնագրի՝ թեւերով խփում է, որ վիզը ցաւացնի:

⁶¹ Ըստ բնագրի՝ մարդու մարմնի վրայ անցանկալի տեղերում մազեր է անեցնում:

⁶² Ըստ բնագրի՝ իմին է լցնում բաց ջրի ամանների մէջ, որ խմեն մարդիկ:

⁶³ Ըստ բնագրի՝ երեխաներին է վնասում:

⁶⁴ Ըստ բնագրի՝ մեմակ մարդկանց ու երեխաներին իմին է տալիս, որ շլանան:

⁶⁵ Ըստ բնագրի՝ շլացնում է:

⁶⁶ Ըստ բնագրի՝ վիժեցնում է յղիներին:

⁶⁷ Յուզակ Ձեռագրաց Մաշտոցի անուան Մատենադարանի. Հտ. Բ, Երեւան, «ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ.» 1970, էջ 370: Մատենաշուած հատորում նշուած է, որ ձեռագիրն արտագրուած է 1849 թուականից առաջ, սակայն մեր կողմից բերուող յիշատակարանը վկայում է, որ այն արտագրուել է, ըստ էութեան, 1838 թուականից առաջ:

ԳՐԶԱՓՈՐԶ՝ 26բ, 27ա

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. 1աբ - Գիր կապածի
2. 1բ - Վասն թագաւոր արձակելով
3. 1բ - 2ա - Վասն արձակելոյ քնոջ, որ կապ լինի
4. 2ա - Հիւանդութիւնից լաւանալու ժամանակացոյց
5. 2բ - Աղօթք չար նազարի և չար լեզուի
6. 2բ-3բ - Վասն զըկլի
7. 3բ - Զայս թլիսմս գրէ լուսնի նորումն...
8. 3բ - Զայս թլիսմս թուրի կետի կամ սուրիով...
9. 3բ-4ա - Կամիս մարդ զքեզ չի տեսնում մարտն տու տեսնուա...
10. 4ա - Այս թլիսմս տեղնայ պղինձի վերայ...
11. 4բ - Վասն թշնամին հաղթելոյ գրիր...
12. 4բ - Այս վրե գրեալ թլիսմս գրէ...
13. 4բ-5ա - Այս զօրութիւն գրոյս...
14. 5ա - Գիր մուկունատամիէ
15. 5ա - Այս թլիսմս ռով չի փրումինէ
16. 5բ - Գիր սիրոյ է գողի
17. 5բ - Զայս թլիսմս գրէ մէկ կտոր խցեղէն ամանի վրայ...
18. 6ա - Վասն կնոջ այրն կապելոյ
19. 6աբ - Թլիսմս այսում, որ ուզենաս մազի վրա է անկամ կարթայ...
20. 6բ-7ա - Վասն կնոջ այրն կապելոյ
21. 7աբ - Կապ մարդկան դեղն այս է
22. 7բ-8ա - Վասն կնոջ, որ կապ լինի
23. 8ա - Վասն տնտի գրէ աւուր ուրբաթին
24. 8բ - Սուրբ առաքեալն Բարդուղիմէոս ել ի լեառն Դատունայ...
25. 9ա - Զայս թլիսմս գլխացաւի
26. 9ա - Սիրայդեղ
27. 9բ - Եթէ կամիս գիտել զպատճառաւոր կինն բէրէ տղայ թէ աղջիկ, կալ...
28. 9բ - 10ա - Հիւանդութեան ամսաթեւեր, երբ հիւանդը մեռնում է
29. 10ա - Սիրայդեղ
30. 10բ - Վասն դեւահարի
31. 10բ - Որ վատ զիկիլ...
32. 10բ - Այր մի բուր Ժ տարի զաւակ չի լինի...
33. 10բ-11ա - Գինն և մարտն, որ մէկս մէկն ատում լինի...
34. 11ա - Գիր կողի աս ԽԱ հատ...
35. 11ա - Գիր սիրոյ, գրէ թղթին...
36. 11ա - Գիր սիրոյ գրէ ի վրայ թղթին...
37. 11բ - Գիր սիրոյ գրէ աշի...

38. 11բ – Գիր սիրոյ գրէ թղտին...
39. 11բ – Գիր սիրոյ ջուրն տուր...
40. 11բ – Գիր կող կապի, թէ մարտ, թէ անասուն գրէ...
41. 11բ-12ա – Մարդ, որ հարսանիք լինի, առաջին գիշերն...
42. 12աբ – Գիտութիւն ճանապարհաց...
43. 12բ – Եթէ կամիս քեզանի քող միքեան չի կողանայ...
44. 12բ – Ձեռիքդ որ ցաւի...
45. 13ա – Ձեռիքդ, որ ժանկոտի...
46. 13ա – Բերանըդ որ հոտ կայ...
47. 13ա – Ձեռիքդ որ ցաւում լինի...
48. 13ա – Բերանն իւր կամ քու ցաւէ...
49. 13բ – Ձեռիքիդ միջումն, որ որդն լինի...
50. 13բ – Ձեռիքիդ կամ բէրանէդ արուն գնայ...
51. 13բ – Թէ ուզես կնկան ունքերն սեանայ...
52. 13բ-14ա – Թէ ուզէս կին տղայ բէրէ...
53. 14ա – Թէ կնկան ծիծն ուռչի...
54. 14ա – Թէ կնկան կաթն կապասի...
55. 14ա – Աչքի ջուրն, որ գնայ...
56. 14ա – Մարդ, որ ուզէ աչքն չի զաւի...
57. 14աբ – Մարդ, որ ուզի իրան պնդի...
58. 14բ – Մաճումն, որ ցանկութեան ուժ տայ...
59. 14բ-15ա – Թէ ուզէս մարդի կողութիւն իմանաս...
60. 15ա – Գիր կապածի աս զանուն փեսային և զհարսին...
61. 15աբ – Յորժամ սիրոյ գիր անես...
62. 15բ – Գիր սիրոյ է լուսնի Ա. ումն կամ Ե. ումն
63. 15բ – Այս գիրս սիրոյ է Դ. շաբթի օրն...
64. 15բ-16ա – Գիր սիրոյ Դ. շաբթի կամ ուրբաթի ճաշուն...
65. 16ա – Գիր սիրոյ, որ գիշերն բարդ լինի լուսին...
66. 16աբ – Գիր սիրոյ է եայ հացի վերէն...
67. 16բ – Այս ներքոյ ժԲ. շար թլիսմս սիրոյ է...
68. 17աբ – Այս գիրս կովի և նիաթի ձիւն...
69. 17բ – Գիր կող պակի...
70. 17բ – Զայս գիր թլիսմս լեզուակապի է...
71. 17բ-18բ – Գիր սիրոյ մեկին...
72. 18բ – Կին, որ արկն չի ուզի...
73. 18բ – Այր, որ կին չի ուզի...
74. 19ա – Գիր կապածի
75. 19աբ – Գիր գազանաց բերան կապելոյ...
76. 19բ – Ումէ որ կարմիր քամի լինի...
77. 19բ-20ա – Այս թլիսիմս գրէ, զայս և ասէ՛ Ի վրայ ինձ որին և քձի ջուրն ի մէջն...

78. 21ա – Գիր մուկնատամի...
79. 21ա – Այս անուն մանկան մորն իւր...
80. 21ա – Զայս թլիսմա աս ինքն պարէ...
81. 21աբ – Այս թլիսմա դատաստան գնալու գրէձես...
82. 21բ – Որ ուզէս, թէ կինն չի յղանայ ինքն...
83. 21բ – Գիր կապպածին զայս...
84. 21բ – Գիր կող կապէ...
85. 21բ-22ա – Զայս ամէնէքեանս թլիսմիմ է ճշմարիտ և ուղիղ ոչ անսխալ ըստուկէ եւ անուն Սողոմոնի...
86. 22աբ – Թէ իմանաս հիւանդն մէռանելո, թէ ապրելոյ ըստուկն իմացիր, թէ լուսին քան իսումնէ...
87. 22բ-23ա – Եթէ կամիս գիտէլ հիւանդն մէռանիլ կամ ապրիլն խոզի միսն հիւանդին...
88. 23բ – Տարատեսակ լեզուական խնդիրներ բուժելու բաղադրատոմսեր
89. 24աբ – Գիր թպղայի և չար գէվի
90. 24բ-25ա – Գիր սիրոյ
91. 28ա – 48ա Հարցմունք Սողոմոնի թագաւորին
92. 48բ – Մատաղ մանուկ, որ չի քնի...
93. 48բ – Կին, որ զաւակ դժուար լինի...
94. 49ա – Լուսնի առաջի օրէրն...
95. 49բ-75բ – Աղթարք, զոգիակ
96. 76աբ – Յայտնութիւն սրբուհեացն Եղիսապետի, Պրիճիտայի
97. 76բ-77բ – Աղօթք սրբազանք, որ գտան Երուսաղեմ ի գերզմանն Քրիստոսի...
- երդմնեցուցչութիւն
98. 78ա-79բ – Թագաւոր հզոր, ապաւեն վշտացելոց...
99. 80ա-92բ – Այս է ախթարքս ցաւագետին
100. 92բ-96բ – Սողոմոն իմաստուն հարցրուրոց փարիներին...
101. 97ա – Աղոթք՝ Ողջոյն քեզ Մարիամ...
102. 97բ-98ա – Գիր ատելութեան, Գիր սիրոյ
103. 98բ – Գիր ջերմի

Յիշատակարան

- Տբ Յիշատակ լինի Քրիստոսի ծառայ Մկրտիչիս:
- 27ա Եկեալ գնաց քուր քափուր տեսա?:
- Թիւն 1838 և յունվարի ԻԹ. Ին,
- ես տիրացու Մկրտիչ Մանկասարեան էալուն իքէացի բէրէցի /// աղհիկն անցին (ջնջուած):
- 1839 թվին էլաւ մարտի ԻԲ. իսին աղղայէր էխայ որ էր օրն աւաք երէք շաբաթ:
- 97ա Ի 1849 ի յունվրէ 15 ին այս է, որ կայինք ըուքունուն Մկրտիչի թիթքէին, Յօհանէ Մորտով, Յորգ Ավշարով, Շիրվանցի Սօլօն Իվանիչ Բաքարով, Թիֆլիցի Յայրապետ Նիկողոսիչ, Գէորգ Քունկրան Քուխ // վերոյց անուննես այս աղթարքս իրանց

բախտին ///:

ԿՆԻՔ՝ 24ա, 79բ, 98բ՝ Ի յիշատակ իւղաբեր Սերոբեան-Ինճիկեանի: 23 յունուարի 1920 թիւն:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այսպիսով ՄՄ 6677 ձեռագրի այս մի հատուածն անգամ հիմք է տալիս ենթադրելու, որ հայկական միջավայրը հանդիսանում էր մերձաւորաբեւեւեան արեալի կրօնական, աշխարհայեացքային «աշխարհի» բաղկացուցիչը՝ չհանդիսանալով կրօնական, քաղաքակրթական առումով կղզիացած մի օջախ: Հայերը սերտ կապեր ունէին եւրոպական, իսլամադաւան աշխարհի հետ, որն արտայայտւում էր նաեւ հայերիս մէջ թարգմանական բնագրերի առատութեամբ, եւ այդ բնագրերի, ինչու չէ, նաեւ հայաֆիկացմամբ: Իսկ մատենադարանեան 6677 ձեռագիրը, հայ կաթողիկոսների կամ հայ ուղղափառների միջավայրի ծնունդը, հանդիսանում է հայկական միջավայրում տեղ գտած 18/19-րդ դարերի՝ Եւրոպային բնորոշ ալքիմիայով, «գաղտնի» գիտութիւններով հետաքրքրուած լինելու մի վառ վկայ:

ՀԱՅԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտութեան եւ ազգագրութեան ինստիտուտ, պ.գ.թ., գիտաշխատող: Երեւանի Մաշտոցեան Մատենադարան, գիտաշխատող, Հայաստանական համալսարան, Արեւելագիտութեան ինստիտուտ, դասախօս

